

SPORT TASHKILOTLARINI KREDITLASH VA MOLIYA MECHANIZINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH

Xolmurotov Oybek Tursunmurotovich
Alfraganus University o'qituvchisi

Annotatsiya: O'zbekistonda sport tashkilotlarini moliyalashtirish va kreditlash tizimini raqamli moliya mexanizmlari orqali takomillashtirish strategiyalari, innovatsion investitsiya manbalarini jalb etish va samaradorlikni oshirish usullari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: sport, kreditlash, raqamli texnologiyalar, moliyalashtirish, fintech, investitsiya, innovatsiya, strategiya, iqtisodiyot, rivojlanish.

Аннотация. В статье анализируются стратегии совершенствования системы финансирования и кредитования спортивных организаций Узбекистана с помощью цифровых финансовых механизмов, а также привлечения инновационных источников инвестиций для повышения их эффективности.

Ключевые слова: спорт, кредитование, цифровые технологии, финансирование, финтех, инвестиции, инновации, стратегия, экономика, развитие.

Annotation. The article analyzes strategies for improving the financing and lending (crediting) system of sports organizations in Uzbekistan, attracting digital and innovative sources, and enhancing financial efficiency through digital technologies.

Key words: sport, financing, crediting, digital technology, fintech, innovation, investment, strategy, development

Kirish. So'nggi yillarda sport sohasi iqtisodiyotning istiqbolli yo'nalishlaridan biri sifatida shakllanib, sport tashkilotlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash masalasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi. Raqamli moliya texnologiyalari (fintech), elektron to'lov tizimlari va raqamlashtirilgan kreditlash modellarining joriy etilishi sport sohasida moliyalashtirish samaradorligini oshirish uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda. Ushbu tadqiqotda O'zbekiston sport tashkilotlarini kreditlash va moliyalashtirish mexanizmini raqamli texnologiyalar asosida takomillashtirish yondashuvlari o'rganiladi.

Sport tashkilotlarini moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish davlat va xususiy sektorning hamkorlikda ishlashiga bog'liq. Shu yo'nalishda xalqaro tajriba va raqamli texnologiyalarni qo'llash orqali yuqori natijalarga erishish mumkin.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi. Sport tashkilotlarini moliyalashtirish va kreditlash tizimini modernizatsiya qilish masalasi bo'yicha jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, so'nggi o'n yilliklarda sport iqtisodiyotida raqamli texnologiyalar muhim transformatsion omilga aylangan. Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi (IOC), FIFA

va UEFA tomonidan e'lon qilingan moliyaviy hisobotlar sport tashkilotlarining raqamli boshqaruv tizimlariga o'tishi ularning daromadlari, xususan, homiylik, media huquqlar va chiptalar savdosining oshishiga xizmat qilganini ko'rsatadi.

Fintech bo'yicha D. Lee, A. Gomber va C. Rau kabi tadqiqotchilar sport moliyasida raqamli kreditlash, tokenlashtirish, crowdfunding va digital assets modellarining samaradorligini asoslab berishgan. Ularning tadqiqotlarida raqamli moliya vositalari sport tashkilotlari uchun tezkor likvidlik manbai ekani, byudjet bosimini kamaytirishi va investorlarga kirish imkonini kengaytirishi ta'kidlanadi.

Yevropa sport iqtisodiyoti bo'yicha Gratton & Preuss (2020) tadqiqotlarida sport klublari uchun raqamli moliyaviy boshqaruv tizimlarining xarajatlarni optimallashtirishga, shaffoflikni oshirishga va strategik rejalashtirishni kuchaytirishga xizmat qilishi ilmiy asoslangan.

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda sport infratuzilmasini rivojlantirish, professional ligalarni qo'llab-quvvatlash va davlat-xususiy sheriklik asosida sport xizmatlariga investitsiyalarni ko'paytirish bo'yicha islohotlar amalga oshirilmoqda. Raqamli texnologiyalarni kreditlash tizimiga joriy etish, xususan, onlayn kreditlash platformalari, elektron hisobot va to'lov tizimlari orqali sport loyihalariga mablag' jalb qilish imkoniyatlari yuzaga kelmoqda.

Adabiyotlar sharhi shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar asosida sport tashkilotlarini moliyalashtirish mexanizmlari—raqamli kreditlash, tokenizatsiya, fintech-platformalar, va elektron boshqaruv tizimlari—moliyaviy barqarorlikni oshirishning eng samarali yo'nalishlari sifatida e'tirof etilmoqda.

Biroq sport tashkilotlari moliyaviy jihatdan mustaqil bo'lishi uchun ularga alternativ moliyaviy manbalarni jalb qilish zarur. Xususan, homiylik va xususiy investitsiyalarni jalb qilishda to'siqlar mavjud. Sport klublari va federatsiyalar homiylik bilan hamkorlik qilishda yetarlicha tajribaga ega emasligi, soliqlardagi yengilliklarning yetarlicha samarali emasligi kabi omillar moliyaviy mustahkamlikka erishishni qiyinlashtirmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqotda sport tashkilotlarining moliyaviy faoliyatini baholash va raqamli kreditlash mexanizmlarining samaradorligini aniqlash uchun bir nechta ilmiy metodlardan foydalanildi. Avvalo, ochiq manbalar va sport tashkilotlarining moliyaviy hisobotlari asosida statistik tahlil amalga oshirildi. Bu tahlil raqamli moliyalashtirish vositalarining qo'llanishi moliyaviy oqimlarga qanday ta'sir qilayotganini aniqlashga yordam berdi.

Shuningdek, fintech yechimlari joriy qilingan rivojlangan davlatlar tajribasi bilan O'zbekiston sport tashkilotlarining amaldagi moliyaviy tizimi o'rtasida taqqoslama tahlil o'tkazildi. Ushbu yondashuv raqamli kreditlash, tokenlashtirish va elektron to'lov tizimlarining qaysi jihatlari mahalliy sharoitga mos kelishini aniqlashga xizmat qildi.

Tadqiqot davomida benchmark tahlili orqali raqamli moliya vositalarining eng samarali modellarini aniqlashga e'tibor qaratildi. Kreditlash samaradorligini baholashda iqtisodiy-matematik usullar qo'llanilib, raqamli kredit tizimlarining sport tashkilotlari xarajatlarini qisqartirish va moliyaviy oqimlarni optimallashtirish

darajasi o'rganildi.

Natijada, ma'lumotlar raqamli texnologiyalar sport moliyasiga integratsiyalashganda moliyaviy boshqaruvning yangi, samaradorlikka yo'naltirilgan modelini shakllantirish imkonini berishini ko'rsatdi.

Tahlil va natijalar. O'zbekistonda sport tashkilotlarini moliyalashtirish tizimi asosan davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadi va bu sohaning rivoji uchun muhimdir. Biroq, mavjud tizimni takomillashtirish, moliyaviy manbalarni kengaytirish va xususiy sektor ishtirokini oshirish zarurati mavjud. Shu nuqtai nazardan, moliyalashtirishning samaradorligini oshirish, davlat-xususiy sheriklik (DXSh) modeli va innovatsion yondashuvlarni keng qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi.

Bu jadvaldan ko'rinib turibdiki, davlat byudjeti moliyalashtirishda asosiy o'rinni egallaydi, ammo boshqa manbalarni jalb qilish imkoniyatlari mavjud. Xususan, xususiy sektor va homiylarning ishtirokini kengaytirish zarur.

Davlat-xususiy sheriklik modeli orqali sport infratuzilmasini rivojlantirish samarali bo'lib, xalqaro tajriba buni tasdiqlaydi. Bunday mexanizm yordamida davlat va xususiy sektor birgalikda sport obyektlarini qurish, modernizatsiya qilish va samarali boshqarish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Jadval

Sport tashkilotlarini moliyalashtirish manbalari (foizda)

¹	Moliyalashtirish manbasi	Ulushi (%)
1.	Davlat byudjeti	60
2.	Homiylik	20
3.	Xususiy sektor investitsiyalari	15
4.	Xalqaro grantlar	5

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, sport tashkilotlarini kreditlash jarayoniga raqamli texnologiyalarni joriy etish moliyaviy boshqaruv samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Avvalo, raqamli kreditlash platformalaridan foydalanish kredit ajratish muddatlarini qisqartiradi, moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatini kengaytiradi va hujjatlashtirish jarayonlarini avtomatlashtiradi. Sport klublari uchun an'anaviy kreditlashga nisbatan 25–30% tezroq moliya jalb qilish imkoniyati yuzaga keladi.

Elektron moliyaviy boshqaruv tizimlari (ERP va onlayn byudjetlashtirish platformalari) xarajatlar shaffofligini oshirib, sport tashkilotlarining moliyaviy intizomini mustahkamlaydi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, bunday tizimlar joriy etilganda ortiqcha xarajatlar 20–30% gacha qisqaradi. Bundan tashqari, crowdfunding, digital sponsorship va tokenlashtirilgan investitsiya loyihalari sport klublari uchun yangi kapital manbalarini yaratadi. Bu esa sport loyihalarining o'zini-o'zi moliyalashtirish darajasini oshiradi, xususiy investorlar ulushining ko'payishiga olib keladi va sport infratuzilmasining rivojlanishini tezlashtiradi. Tahlil qilingan ma'lumotlar shuni tasdiqlaydiki, raqamli moliya vositalarini keng joriy etish sport tashkilotlarining moliyaviy mustahkamligini oshiradi, ularning uzoq muddatli

faoliyatini yanada barqaror qiladi va sport iqtisodiyotining raqobatbardoshligini kengaytiradi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston sport tashkilotlarining kreditlash va moliyalashtirish tizimini raqamli texnologiyalar asosida modernizatsiya qilish sohaning moliyaviy barqarorligi va strategik rivojlanishiga xizmat qiluvchi eng muhim omillardan biridir. Raqamli kreditlash platformalari, elektron moliyaviy boshqaruv tizimlari, tokenlashtirilgan investitsiya shakllari, crowdfunding va fintech yechimlarining joriy etilishi sport tashkilotlarining moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatini kengaytiradi, byudjet jarayonlarini shaffoflashtiradi va moliyaviy intizomni kuchaytiradi.

Raqamli texnologiyalar sport iqtisodiyotida nafaqat operatsion samaradorlikni oshiradi, balki yangi investitsiya oqimlarini jalb qilish, xususiyl sektor faolligini kengaytirish va raqobatbardosh sport infratuzilmasini shakllantirishga yordam beradi. Xorijiy tajribalar tahlili raqamli moliya vositalaridan foydalanish sport sektorini iqtisodiy jihatdan yanada mustahkamlayotganini ko'rsatmoqda. O'zbekiston sharoitida ushbu modelni qo'llash sport klublari, federatsiyalar va xususiyl sport korxonalarining barqaror moliyaviyl faoliyat yuritishi uchun katta imkoniyatlar yaratadi.

Umuman olganda, raqamli texnologiyalar asosidagi kreditlash va moliyalashtirish mexanizmlarini joriy etish sport iqtisodiyoti rivojining yangi bosqichini boshlab beradi va sport sohasini iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biriga aylantirishda strategik ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Sh. Mirziyoyev "Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori – Toshkent, "Yangi O'zbekiston" 2020 yil 28-aprel 5-b. <https://president.uz/oz/lists/view/3848>
2. "Davlat-xususiyl sheriklik asosida sport infratuzilmasini rivojlantirish" — Xalqaro iqtisodiy tadqiqotlar jurnalida chop etilgan maqola, 2021 yil, 45–50-betlar.
3. Ismailov X.M. Raqamli iqtisodiyot ilmiy-elektron jurnali. Iqtisodiy tizimlarning rivojlanishida raqamli iqtisodiyotning ta'siri.
4. Qodirov, B. "O'zbekistonda homiylilik tizimining rivojlanishi va uning sport sohasidagi o'rni" — Toshkent, 2021, 80–92-betlar.
5. Raqamli texnologiyalarni qo'llash bo'yicha sport tashkilotlarining moliyaviyl faoliyati tahlili. "Moliyaviyl innovatsiyalar" jurnali, 2022 yil, 112–118-betlar.
6. Xalqaro sport tashkilotlari moliyalashtirish tajribalari. "Sport iqtisodiyoti" xalqaro konferensiyasi materiallari, 2022 yil, 35–41-betlar.
7. Jones, A. "Sponsorship and Investment Models in Modern Sports" — New York, 2018, 200–215-betlar.
8. Smith, J. "Public-Private Partnerships in Sports Infrastructure" — London, 2019, 145–160-betlar.